

KADIN, ve günahkar metal ALTIN

Ya hep yeraltında bir yerlerde, ya da bir kadının teninde...

Hatice Erbay

Yaban balı özgürlük kokar,
Toz, güneş ışını kokar,
Bir kızın ağız -menekşe
Ve altın -hiçbir şey kokmaz altın.
Tereotu su kokar,
Aşk ise elma,
Ama biz, biliyoruz artık
Yalnız kan gibi kokar...
(Anna Ahmatova)

Evlilikte Pazarlık Gücü Olan Altın

Kadının bu hep yeraltındaki ve günahkar metalle ilişkisi nedir. Kadın "baş göz" edilirken, söz kesilirken, nişanda ve özellikle düğünlerde özel bir yeri olan, altın takma merasimleri, hepimiz için çok bildik, çok tanıdık. Çocukluğumdan bilirim, söz kesmelerde kaç kadın için altın zincirin metre pazarlığı yapılmıştır; bu pazarlığı, kadınların kendilerinin pazarlığı gibi hissedebileceği hiç düşünülmeden üstelik. Altın, kadınlar arasında değer hiyerarşisinin, evlilikte pazarlık gücünün sembolü oldu. Takılan altının miktarı ise kocanın ve ailenin şanı şöreti. Düğün ritüelinin as elementi altın, kırmızı kurdele ile beyaz gelinliğin üstüne takılmazsa, ritüel tamamlanmaz, tablo eksik kalır, resim resim olmaz, gelin de gelin. Ama kadın, altın halkayla bağlanırken alyansı için onlarca ton kayanın öğütülmesi gerektiğini bilse, acaba evliliğin kutsallığı da biraz olsun öğütülür müydü dersiniz?

Bu kadar değerli bir metal, her şeyden mahrum bırakılan kadına niye adanmış acaba? İslamiyet altını kadına layık görürken, erkeğe haram, günah etmiş; sosyal adaleti bozacağını öngördüğü için, altın ve gümüş kaptan su içmeyi yemek yemeyi yasaklamış. Latince "parlayan şafak" anlamına gelen altın, yer altından çıktıktan sonra, testiyle, ibrikle, kap kacak olarak başladığı serüvenine sonra para kılığında devam ediyor, şimdi de para değerinin ifadesi olarak merkez bankalarının yeraltındaki kasalarına gömülüp devlet sırrı oluyor. Çıkarılırken, işletilirken de ticari sır diye yalan-dolan oluyor. Altının yaklaşık üçte biri merkez bankalarının kasalarında, küçük bir kısmı üretimde, geriye kalan büyük kısmı ise kuyumcu piyasasında dönüşümde bulunmakta. Neredeyse toplumsal hiçbir faydası olmayan, üretim alanlarında ihtiyaç duyulmayan altın, kriz dönemlerinde yüksek değer kazanıyor,

savaşlarda ise kanla beslenen ve daha da değerlenen tek şey oluyor. Yeraltından çıkarılıp, merkez bankalarında tekrar yeraltına gömülüyor. Aylıklığa övgüye de böylece konu oluyor. *“Altın G. Afrikada yerin altından çıkarılır, hırsızlığa ve kazaya karşı sınırsız önlemler alınarak Londra'ya, Paris'e yada Newyork'a taşınır ve bu şehirlerde yine yerin altındaki çelik banka kasalarında saklanır. Böyle yapılacağına G.Afrikada yerin altında bırakılsa hiç bir şey değişmeyecektir.”* (Bernard Russel)

Bir de bu metalin ikinci el değer kaybı, yok denecek kadar az. Hiç altın çıkarılmasa da, dünyaya 400 yıl yetecek altının şu anda mevcut olduğunu ve hurdasından yeniden üretilebildiğini düşünürsek, bu kadar maliyetle ve bu kadar çok zarara rağmen çıkarılmasına ihtiyaç yok sonucuna varmamız zor olmaz.

Altın Takı Sadece Bir Süs müdür?

Bergama Ovacık altın madeni işletmesi nedeniyle siyanürlü altın çıkarılmasına karşı oluşan köylü hareketi, Türkiye'de yakın tarih açısından güzel bir örnek oluşturdu. Bergama'da en önde direnen kadınlar altına meydan okudular, gözlerini onun büyüyle kamaşmaktan korudular. Türkiye'yi krizden yoksulluktan altının kurtaracağı masallarına inanmadılar. Toprakları üzerinde yaptıkları tarımın altından daha değerli olduğunu gördüler. Altının yoksulluğu nasıl ürettiğine, komşuyla komşuyu, anayla oğlu, işçiyle köylüyü nasıl karşı karşıya getirdiğine ve en sonunda yine savaşı körüklediğine şahit oldular. Siyanürleme yöntemiyle çıkarılan altın, insan sağlığını, yaşamı, doğayı sürekli tehdit etmeye devam ediyor. Toprağımızı, suyumuzu siyanürleyen, soluduğumuz havayı zehirleyen altın, kadınların boynunda, kolunda masumlaşıyor mu? Bütün günahlarından arınıp aklanıyor mu? Şimdi biz, “altın takı, sadece bir süstür” diyebilir miyiz?

Aynı zamanda “kültürel metal” de diyebileceğimiz altının, acaba tarihler boyu en yararlı kullanımı da kemanının melodisiyle ortamı şenlendiren bir Çingene'nin ağzındaki altın diş olabilir mi, hani bir gülümsemesiyle ışıldayan; mezar kazıcıları unutursak tabi. Savaşların ve yoksullukların tarihinden yükselen bu parlak metalin, yararlı diyemsek de en zararsız kullanımı belki kadınların taktıkları bilezik, kolye gibi görülebilir. Kirlilikten, zehirden çıkıp gelen ve hiç solmayan

altın, çoğu zaman; bono, tahvil gibi erkek dünyasının yatırım araçlarından uzak, birçok kadının tek yatırım aracı, tek güvencesi olarak görülebilir. Çünkü kadınlar kendi kazançları olmadığı için ya da kazancını biriktirme şansını bulamadıkları için ancak çeyiz olarak gelen ve üretim, finans akışlarının görece dışındaki bir yatırım malı olarak altınla daha yakın ilişki kuruyor olabilirler. Halkın yerleşik kültür haline gelen kullanımı nedeniyle altın, ayrı bir piyasa ve ilişki biçimi edinmiş durumda. “Takı takma” evlilik kurumuna imece yöntemiyle destek gibi görüle de, kendi içinde bir dengesi var. Çok altın getirene çok, az getirene az götürülerek ödeşme, denkleştirme anlayışı toplumun geneline hakim görünüyor. Kadınların altın üzerinden, birbirleriyle, kıyasların, kıstasların, rekabetin kışkırtılması da yine kapitalizmle patriyarkanın süregelen işbirliğiyle hayata geçiriliyor. Altının gramajı, avarı, kadınlara verilen “değer”in de birimi, ölçüsü oluyor.

Ailenin İlk Sermayesi

Altının, ailenin ilk sermayesi olduğu ve bunun için, yuvayı dışı kuş yapar misali kadına “emanet” verildiği çok açıktır. Halk dilinde “söz atma”, “nişan atma” durumlarında, ailenin ilk sermayesi olan altınlar “oğlan evi” tarafından geri istenir. Bu durumda kadının sahip olduğu bilezik, küpe, sandıktaki tamı, yarımı ne kadar kadına ait olabilir ki. Ailedeki erkekler tarafından bu altınlarla her an el konulabilir ve bu, aslında başından beri de bilinir. Zaten sonunda altınlar, saklanıldığı yerden, çoğunlukla kadının boynundan, kolundan alınıp, ev araba olarak erkeğe geri döner. Üstelik kadınların bu altınları çıkarıp getirmeleri de, iyi bir eşin yapması gereken görev olarak addedilir.

Peki şimdi, beşi bir yerde takarak, hep bir yerde, hep aynı yerde kalan kadın, bu yatırımla güvende midir? Evin içine kapatılan kadın, evdeki altınlarla birlikte, kendini ve hayatını değiştirebilir mi? Kendisine “emanet” edilen altınları bireysel inisiyatifleriyle istediği şekilde kullanma şansı var mıdır? Bu değerli metal onu özgürleştirebilir mi/özgürleştirebildi mi, yoksa kadın sadece bu metalin koruyucusu yani kasası mıdır?

*Bu Yazı Feminist Politika Dergisi'nin 2009/2.sayısında yayınlanan yazının genişletilmiş halidir.

**Yazıda yer verilen teknik bilgilerin aktarımında Cemalettin Küçük'ün Yıldız Ün. Yüksek Lisans Tezinden yararlanılmıştır.